

Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Egy olyan fenntartható élelmiszer-címkézési keret felé, amely lehetővé teszi a fogyasztók számára, hogy fenntartható élelmiszereket válasszanak

[saját kezdeményezésű vélemény]

(2023/C 75/14)

Előadó: **Andreas THURNER**

Közgyűlési határozat:	2022.1.20.
Jogalap:	eljárási szabályzat 52. cikk (2) bekezdés saját kezdeményezésű vélemény
Illetékes szekció:	„Mezőgazdaság, vidékfejlesztés és környezetvédelem” szekció
Elfogadás a szekcióülésen:	2022.10.5.
Elfogadás a plenáris ülésen:	2022.10.27.
Plenáris ülészak száma:	573.
A szavazás eredménye: (mellette/ellene/tartózkodott)	147/5/1

1. Következtetések és ajánlások

Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság (EGSZB)

1.1. **üdvözl**i az Európai Bizottság arra irányuló kezdeményezését, hogy a fenntartható élelmiszerrendszerek tekintetében jogi keretet hozzon létre, amelynek többek között az élelmiszerek fenntarthatósági címkézésére vonatkozó szabályokat is tartalmaznia kell. A hitelesség és az egyenlő versenyfeltételek biztosítása érdekében egyértelmű szabályozásra, valamint bizonyos mértékű szabványosításra és harmonizációra van szükség;

1.2. **hangsúlyozza**, hogy a fenntarthatóság többdimenziós fogalom, amelynek mindenkor egyformán figyelembe kell vennie a gazdasági, környezeti és szociális dimenziót;

1.3. **rámutat**, hogy az emberek különböző tényezőktől függően rendkívül eltérő, ráadásul igen makacs táplálkozási szokásokkal rendelkeznek. A fenntarthatósági címkézési rendszerrel szemben tehát már a kezdetektől fogva reális elvárásokat kell támasztani. Ugyanakkor általános érdek fűződik a fenntarthatóbb fogyasztási mintákra való átálláshoz;

1.4. **javasolja** ezért az élelmiszerek fenntarthatósági címkézése kapcsán egy átlátható, tudományos alapokon nyugvó és a lehető legegyszerűbb és leggyakorlatiasabb keret létrehozását, amely egyrészt segíti a gazdasági szereplőket a termékek fenntarthatóságának értékelésében és javításában, másrészt hasznos információkkal szolgál a fogyasztók számára ahhoz, hogy megfontolt vásárlási döntéseket hozhassanak;

1.5. **ügy véli**, hogy az egyszerű és gyakorlatias megközelítés jegyében az átfogóan meghatározott és értékelt fenntarthatóság egyes elemeivel, például az állatjóléti, társadalmi vagy ökológiai kritériumokkal is be lehetne érni. Ebben az esetben azonban nem szabad használni a „fenntartható” kifejezést, mert az csak átfogó értékelési megközelítés keretében használható;

1.6. **mindenekelőtt** egy önkéntes megközelítést **támogat**, amelynek azonban – alkalmazása esetén – kötelező feltételeket kell előírnia. Be kell tiltani azokat a fenntarthatósági címkéket vagy fenntarthatósági állításokat, amelyek a későbbiekben nem ezeken a feltételeken alapulnak;

1.7. **ügy véli**, hogy az értékelési skálán (pl. színkódos rendszeren) alapuló címkézési formák segíthetik a fogyasztókat a megfontolt döntések meghozatalában. Egy ilyen értékelési rendszer egyúttal a fenntarthatósággal kapcsolatos vezető szerepet is elősegítheti, és arra ösztönözheti a vállalatokat, hogy az élelmiszerlánc mentén javítsák a folyamatokat;

1.8. **rámutat**, hogy az értékelési algoritmusok döntő fontosságúak a skálázási modell szempontjából. Ezeknek tudományosan megalapozottnak kell lenniük, és gondoskodni kell arról, hogy a fogyasztók számára kellően átláthatók legyenek;

1.9. **ügy véli**, hogy az olyan, már meglévő uniós minőségrendszerek, mint a biogazdálkodás vagy a földrajzi jelzések, már tartalmaznak olyan elemeket, amelyek hozzájárulnak az élelmiszerrendszer nagyobb fenntarthatóságához. Ezt megfelelően el kell ismerni. Az EGSZB javasolja továbbá, hogy a meglévő rendszerek esetében végezzenek fenntarthatósági vizsgálatot, és azokat adott esetben egészítsék ki megfelelő fenntarthatósági rendelkezésekkel;

1.10. **hangsúlyozza**, hogy az oktatás döntő szerepet játszik az élelmiszerekre vonatkozó fenntarthatósági szempontokkal kapcsolatos alapvető ismeretek átadásában. A fenntartható élelmiszer-termékek megfizethetőségének támogatását célzó figyelemfelkeltő kampányok és megfelelő intézkedések szintén előmozdíthatják a fenntarthatóbb élelmiszerrendszerekre való átállást.

2. A vélemény háttere

2.1. Az európai zöld megállapodás középpontjában „a termelőtől a fogyasztóig” stratégia⁽¹⁾ áll. Célja az élelmiszerrendszerek méltányossá, egészségessé és környezetbaráttá tétele. A stratégiához kapcsolódó cselekvési terv többek között olyan intézkedéseket foglal magában, amelyek előmozdítják a fenntartható élelmiszer-fogyasztást és megkönnyítik az egészséges és fenntartható étrendre való áttérést. Az Európai Bizottság időközben már elkezdte előkészíteni a horizontális keretjogszabályt a fenntarthatóságra való átállás felgyorsítása és megkönnyítése érdekében. Biztosítani kívánja továbbá, hogy az Unióban forgalomba hozott élelmiszerek egyre fenntarthatóbbá váljanak.

2.2. Az EGSZB az átfogó élelmiszer-politika előmozdítására irányuló stratégiai jövőképről szóló tervezetével már kidolgozott egy szilárd cselekvési keretet. E jövőkép alapját az olyan kérdésekről szóló vélemények határozzák meg, mint az átfogó élelmiszerpolitika⁽²⁾, az egészséges és fenntartható étrendek⁽³⁾, a rövid élelmiszerláncok/agroökológia⁽⁴⁾, a fenntartható fogyasztás⁽⁵⁾, valamint az élelmiszer-vállalkozási stratégiák és tevékenységek összehangolása a fenntartható fejlődési célkitűzésekkel a Covid19 utáni fenntartható helyreállítás érdekében⁽⁶⁾.

2.3. A vállalatok nagy felelősséggel tartoznak egyrészt azért, hogy a fogyasztókat egészséges és kevesebb környezeti hatással járó döntések felé tereljék, másrészt pedig hogy fenntartható gazdálkodási, feldolgozási és csomagolási gyakorlatok bevezetése révén segítsék az élelmiszerrendszerek fenntarthatóvá tételét. A vállalatoknak részt kell venniük a fenntartható élelmiszer-címkézési keret kidolgozására irányuló teljes folyamatban.

2.4. Az élelmiszeripari vállalatok és egyéb szereplők mellett a fogyasztók is döntő szerepet játszanak a fenntarthatóbb élelmiszerrendszerekre való átállásban. Minden vásárlási döntés elvben kiváltja a következő gyártási megrendelést. A fenntartható élelmiszerek iránti nagyobb kereslet ezért a kínálati oldalt is a nagyobb fenntarthatóság felé tereli.

2.5. Ennek fényében a szóban forgó saját kezdeményezésű vélemény célja, hogy feltérképezze egy fenntartható élelmiszer-címkézési keret lehetséges opcióit, és következtetéseket, illetve ajánlásokat fogalmazzon meg annak érdekében, hogy már korai szakaszban támogathassa az Európai Bizottságot egy ilyen szakpolitikai keret kidolgozásában.

3. Általános megjegyzések

3.1. A fenntarthatóság többdimenziós fogalom, amelynek mindenkor egyformán figyelembe kell vennie a gazdasági, környezeti és szociális dimenziót. A FAO meghatározása szerint a fenntartható élelmiszerrendszer „olyan élelmiszerrendszer, amely mindenki számára olyan módon biztosítja az élelmezésbiztonságot és a táplálkozást, hogy nem veszélyezteti a

⁽¹⁾ https://ec.europa.eu/food/horizontal-topics/farm-fork-strategy_en

⁽²⁾ Az EGSZB saját kezdeményezésű véleménye: A civil társadalom hozzájárulása egy átfogó uniós élelmiszer-politika kidolgozásához (HL C 129., 2018.4.11., 18. o.).

⁽³⁾ Az EGSZB saját kezdeményezésű véleménye: Az egészséges és fenntartható étrendek népszerűsítése az EU-ban (HL C 190., 2019.6.5., 9. o.).

⁽⁴⁾ Az EGSZB saját kezdeményezésű véleménye: „Rövid és alternatív élelmiszerláncok előmozdítása az EU-ban: az agroökológia szerepe” (HL C 353., 2019.10.18., 65. o.).

⁽⁵⁾ Az EGSZB saját kezdeményezésű véleménye: „A fenntartható fogyasztásra vonatkozó uniós stratégia felé” (HL C 429., 2020.12.11., 51. o.).

⁽⁶⁾ Az EGSZB saját kezdeményezésű véleménye: Az élelmiszer-vállalkozási stratégiák és tevékenységek összehangolása a fenntartható fejlődési célkitűzésekkel (HL C 152., 2022.4.6., 63. o.).

későbbi nemzedékek élelmezésbiztonságának és táplálkozásának előteremtésére szolgáló gazdasági, társadalmi és környezeti alapokat”⁽⁷⁾). Dióhéjban összefoglalva: a fenntarthatóság környezeti szempontjaira való egyoldalú összpontosítás – ahogy az jelenleg gyakran előfordul –, vagy éppen a fenntarthatóság társadalmi-gazdasági pilléreire való egyoldalú összpontosítás a jellegénél fogva nem fenntartható. Arra kell törekedni, hogy a fenntarthatóság mindhárom dimenziójában a teljes értékláncot lefedjük.

3.2. A címkézési keretnek nem az élelmiszerek fenntarthatóként vagy nem fenntarthatóként való besorolására kell törekednie, hanem inkább a fenntarthatóbb élelmiszerrendszer felé való elmozdulást kell támogatnia. A címkézési keret célja, hogy segítse a gazdasági szereplőket a termékek fenntarthatóságának értékelésében és javításában (az előrelépéseket ösztönző módszerek, például összehasonlító teljesítményértékelési rendszer vagy referenciarendszer), és hasznos iránymutatást nyújtson a fogyasztók számára. Ezt a címkézési keretet nyílt és átlátható módon, az érdekelt felek bevonásával kell kidolgozni, és annak egyértelmű, tudományosan megalapozott módszertanra kell épülnie. Ennek érdekében a vállalatok számára hozzáférést kell biztosítani a mutatókhoz és a módszerekhez, valamint a címkézési rendszer alapján elért eredményekhez. A keretnek pedig mindenekelőtt egyszerűnek kell lennie.

3.3. Egyértelmű szabályokra van szükség annak érdekében, hogy mérsékeljék a piacon a „fenntartható” kifejezés felhígult használata (a zöldfestés egy formája) miatt jelenleg kialakult zavart. Be kell tiltani az olyan fenntarthatósági címkéket vagy fenntarthatósági állításokat, amelyek nem valamilyen széles körben elismert tanúsítási rendszeren alapulnak.

3.4. Az élelmiszerek fenntarthatósági címkézésének a teljes termelési folyamaton kell alapulnia, és – jelenleg legalábbis – önkéntesnek kell lennie. Az élelmiszerek fenntarthatósági címkézésére vonatkozó keretnek azonban kezdettől fogva feltétlenül olyan egyértelmű fogalom meghatározáson, illetve módszertanon kell alapulnia, amely szigorúan a fenntarthatóság három (környezeti, társadalmi és gazdasági) pillérére nyugszik. Ennek a termeléstől a fogyasztásig, az élelmiszer-értéklánc egészére ki kell terjednie. A későbbiekben értékelni kellene, hogy szükséges-e esetleg egy, a fenntarthatósági címkézésre vonatkozó kötelezettség bevezetése. Az uniós keretnek megfelelő mozgásteret kell biztosítania a nemzeti és regionális rendszerek számára, viszont a fogalom meghatározásokat és az értékelési szabályokat az Unió egészében harmonizálni kell.

3.5. Mindazonáltal a címkézés szerepét nem szabad túlbecsülni. Reálisan és gyakorlatiasan kell értelmezni, hogy a fenntarthatósági címkézéssel mit lehet és mit nem lehet elérni. Az Egészségügyi Világszervezet szerint a fogyasztóknak ismerniük kell és fel kell ismerniük a címkézést, érteniük kell annak jelentését, valamint képesnek kell lenniük azt megfelelően használni, illetve érdekeltnek kell lenniük annak megfelelő használatában, hogy a címkézésnek köszönhetően az egészségesebb táplálkozást szem előtt tartva tájékozott döntéseket hozhassanak az élelmiszervásárlás során⁽⁸⁾. Fontos lesz felhívni a figyelmet az uniós fenntarthatósági és minőségi címkézési rendszerekre. Ez a beszerzésre és az oktatásra vonatkozó intézkedésekkel együtt növelheti a fenntartható élelmiszertermékek iránti keresletet. A politikai döntéshozóknak fontolóra kell venniük a fenntartható élelmiszerek megfizethetőségének és hozzáférhetőségének támogatását célzó megfelelő intézkedéseket is.

3.6. A fenntarthatósági címkézés nagy jelentőséggel bír abban az esetben, ha a gyártó nem tudja közvetlenül rendelkezésre bocsátani a szükséges információkat. Ha a gyártó a megfelelő információkat közvetlenül a fogyasztó rendelkezésére tudja bocsátani (pl. egy helyi termelői piacon vagy egy gazdaság boltjában), akkor nincs szükség címkézési rendszerre. Ez a kistermelők bürokratikus terheinek elkerülése érdekében is fontos.

3.7. Az oktatás döntő szerepet játszik az élelmiszerekre vonatkozó fenntarthatósági szempontokkal kapcsolatos alapvető ismeretek átadásában. Már kisgyermekkortól kezdve be kell fektetni a fenntartható táplálkozással kapcsolatos oktatásba, hogy a fiatalok megtanulják értékelni a táplálkozás értékét. Ráadásul ennél fogva a gyerekek majd akár arra „nevelik” a szülőket, hogy fenntarthatóbbá váljanak, ahogy azt például a „szelektív hulladékgyűjtés és a hulladék-újrafeldolgozás” terén is megfigyelhettük. Az uniós iskolagyümölcs-, iskolazöldség- és iskolatej-programnak például egyre inkább szem előtt kell tartania a fontos fenntarthatósági szempontokat is.

3.8. Az EGSZB ismételten azt javasolja, hogy a fenntartható étrendet illetően dolgozzanak ki olyan új iránymutatásokat, amelyek figyelembe veszik a tagállamok közötti és a tagállamokon belüli kulturális és földrajzi különbségeket. Ezek az iránymutatások segítenének a mezőgazdasági termelőknek, a feldolgozóipari vállalkozásoknak, a kiskereskedőknek és a vendéglátóipari vállalkozásoknak eligazodni ezen a területen. Az agrár-élelmiszeripari rendszer számára hasznos lenne egy új „keretrendszer”, amely révén egészségesebb, fenntarthatóbb és méltányosabb árú élelmiszereket termelhetnének, dolgozhatnának fel, terjeszthetnének és értékesíthetnének⁽⁹⁾.

(7) <https://www.fao.org/in-action/territorios-inteligentes/componentes/produccion-agricola/contexto-general/en/>

(8) <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/336988/WHO-EURO-2020-1569-41320-56234-eng.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

(9) Az EGSZB saját kezdeményezésű véleménye: Az egészséges és fenntartható étrendek népszerűsítése az EU-ban (HL C 190., 2019.6.5., 9. o.).

4. Részletes megjegyzések

4.1. Az emberek eltérő táplálkozási szokásokkal rendelkeznek, amelyeket személyes és kulturális környezetük erősen befolyásol. Ráadásul a táplálkozási szokások makacsul tartják magukat: ha az emberek változtatni akarnak az étrendjükön, azt csak kis lépésekben és hosszabb idő alatt sikerül. Az emberek életmódja és társadalmi környezete további lényeges tényezőt jelent, amely meghatározza, hogy a fenntarthatóság szerepet játszik-e a fogyasztói magatartásban. A fogyasztók nagy és egyre növekvő százaléka azonban azt állítja, hogy a fenntarthatóság érdekében hajlandó megváltoztatni fogyasztási szokásait. A megalapozott döntések lehetővé tétele érdekében fontosak a fenntarthatósággal kapcsolatos információk.

4.2. Általánosságban elmondható, hogy a fenntarthatósági címkézés gyakran olyan emberek érdeklődését kelti fel, akik már egyébként is érdeklődnek a téma iránt. A fenntarthatósági címkézés célja, hogy e „kemény mag” számára megkönnyítse a fenntartható fogyasztási döntések meghozatalát.

4.3. Felmerül tehát a kérdés, hogy el lehet-e érni azokat az embereket, akik nem érdeklődnek a fenntarthatóság témája iránt, és ha igen, hogyan. A fő célcsoportok fenntarthatósággal kapcsolatos példamutatásán keresztül azonban az utazás révén magatartásbeli változást lehet elérni. Az is előrelépést jelent, ha a téma iránt kevésbé érdeklődő célcsoportok legalább alkalmanként vagy egyes területeken fenntartható élelmiszereket választanak. Ez csak néhány olyan szempont, amelyek alapján a fenntarthatósági címkézéssel szemben a kezdetektől fogva reális elvárásokat lehet támasztani.

4.4. Az élelmiszerek fenntarthatósági címkézése sikerének alapvető feltételei közé tartozik a közérthető üzenet, valamint az, hogy a fogyasztók megértsék és elfogadják a címkézést. Magának a címkézésnek érthetőnek, egyszerűnek és megbízhatónak kell lennie. Ezzel párhuzamosan a fogyasztói oldalon kísérő intézkedéseket kell hozni a fenntartható étrenddel kapcsolatos nevelés és tájékoztatás előmozdítása, a címkézési rendszerbe vetett bizalom megerősítése és a címkézési rendszer elfogadottságának növelése, valamint a fenntarthatóbb fogyasztás ösztönzése érdekében.

4.5. A fenntarthatósági állításoknak a következő elveken kell alapulniuk: megbízhatóság, átláthatóság, relevancia, hozzáférhetőség és egyértelműség (vö. a termékek fenntarthatóságával kapcsolatos tájékoztatásról szóló ENSZ-iránymutatásokkal⁽¹⁰⁾). A tanúsítási rendszer esetében ügyelni kell arra, hogy megfelelően figyelembe vegyék a strukturális hátteret, hogy ne kerüljenek hátrányos helyzetbe például a kis struktúrák (mezőgazdasági termelők, kkv-k, termelői értékesítés, heti piacok).

4.6. Az értékelési skálán (pl. színkódos rendszeren) alapuló címkézés segíthet a fogyasztóknak megfontolt döntést hozni. Egy ilyen értékelési rendszer egyúttal a fenntarthatósággal kapcsolatos vezető szerepet is elősegítheti, és arra ösztönözheti a vállalatokat, hogy az élelmiszerlánc mentén javítsák a folyamatokat. A félreértések elkerülése érdekében azonban bizonyos fokú következetességre van szükség a különböző címkézési rendszerek között.

4.7. A megfelelő fenntarthatósági címkézési keret kialakítása során lehetőség szerint holisztikus megközelítést kell alkalmazni a „fenntartható termelés és fogyasztás” – és nem csupán a „fenntartható élelmiszer” – értelmében. A fogyasztói magatartás az összképet tekintve a fenntartható élelmiszer-rendszer lényeges alkotóeleme. A csomagolás és a szállítás (a termék eredete) ugyanilyen fontos terület. Ugyanakkor bizonyos mértékű gyakorlatiasságra is szükség lesz a fenntarthatósággal kapcsolatos releváns mutatók meghatározásakor (pl. milyen információk/adatok állnak rendelkezésre megbízható formában). Mindenesetre mihamarabb létre kell hozni egy fenntarthatósági címkézésre vonatkozó harmonizált szabályrendszert. Csak zavart okoz és a bizalom elvesztéséhez vezet, ha nemzeti és vállalati szinten egyre több különböző fenntarthatósági címkével találkozunk.

4.8. Az európai élelmiszer-kiskereskedelmi vállalatok az élelmiszerek fenntarthatósági címkézésére vonatkozó kísérleti projektek keretében már az első tapasztalatokat gyűjtik. Az előzetes megállapítások többek között a következők: a címkézett termékek megítélése általában kedvezőbb, mint a nem címkézett termékeké, de csak kis mértékben befolyásolja a vásárlási döntést, a pozitív visszajelzések főként a fiatalabb célcsoportoktól származnak, a Nutriscore-t illetően néha zavar alakul ki a pontozási rendszer használatánál, valamint igény van arra, hogy az információkat a csomagoláson is feltüntessék (és ne csak az árcédulán). Lényeges szempontnak tűnik többek között az értékelési rendszer hitelessége (független, tudományosan megalapozott), az információk egyértelműsége (érthetőség), az egész ágazaton belül minél inkább harmonizált megközelítés, valamint az átláthatóság („egyszerűsítés” helyett „egyértelművé tétel”, például egy releváns információkat tartalmazó vonalkódon keresztül).

⁽¹⁰⁾ <https://www.oneplanetnetwork.org/knowledge-centre/resources/guidelines-providing-product-sustainability-information>

4.9. Döntő fontosságú figyelembe venni a társadalmi és társadalmi-gazdasági szempontokat, még akkor is, ha ennek mutatói még nem feltétlenül kézenfekvők. Különösen a szociális területen a tagállamokban eltérő jogi rendelkezések (munkafeltételek, minimálbér) vannak érvényben, ami valószínűleg megnehezíti az uniós szintű harmonizált megközelítés kialakítását. Ennek ellenére fontos a társadalmi-gazdasági dimenzió beépítése a fenntarthatóság címkézésbe.

4.10. Gyakorlatias megközelítés alapján kézenfekvőnek tűnik, hogy az élelmiszerrendszer fenntarthatóságának előmozdítása érdekében elismerjék a meglévő uniós tanúsítási rendszereket, például a biogazdálkodást, az oltalom alatt álló földrajzi jelzést (OFJ), az oltalom alatt álló eredetmegjelölést (OEM) vagy a hagyományos különleges termékeket (HKT). Bár e rendszerek alkalmasint nem fedik le teljes mértékben a fenntarthatóság kérdését, tartalmaznak azonban olyan elemeket, amelyek hozzájárulnak az élelmiszerrendszer fenntarthatóságának növeléséhez. A meglévő rendszerek tekintetében fenntarthatósági vizsgálatot kell végezni, és adott esetben azokat megfelelő fenntarthatósági rendelkezésekkel kell kiegészíteni.

4.11. A regionális/helyi termékek és a rövid ellátási láncok szerepet játszhatnak az élelmiszerrendszerek fenntarthatóbbá tételében. A regionális termelők gyakran a helyi lakosság közvetlen közelében termelnek, és így bizonyos mértékű „társadalmi ellenőrzésben” van részük, ami akár előmozdíthatja a fenntartható termelési módszereket is.

4.12. A „szezonális” kérdése különösen a gyümölcsök és a zöldségek esetében befolyásolja a fenntarthatóság mértékét. Tájékoztatás és felvilágosítás révén tudatosítani lehet, hogy e gyorsan romló és vízben gazdag élelmiszer-kategória fogyasztása kevés erőforrást igényel.

4.13. A KAP közelmúltbeli reformja és az európai mezőgazdaságban az európai zöld megállapodás (biodiverzitási stratégia, „a termelőtől a fogyasztóig” stratégia) végrehajtása biztosítani kívánja, hogy az európai mezőgazdasági termelés még fenntarthatóbbá váljon. Ennélfogva a mezőgazdasági nyersanyagok eredetének feltüntetése lehetővé teszi a fenntarthatósági szintjükre vonatkozó következtetések levonását is.

Kelt Brüsszelben, 2022. október 27-én.

az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság
elnöke
Christa SCHWENG